

פרק סט. אויב**של. "עת להרוג"¹**

יש לעשות כל מאמץ שלא לצאת למלחמה,² אולם כאשר אין מנוס יש להלחם מתוך דבקות במשימה ומתוך שאיפה להשיג הכרעה מהירה וברורה.³

פסוק מפורש בתורה: "כי תצא למלחמה על איבך", ומפרש רש"י: "... אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך".⁴ כותב האברבנאל: "ראוי למלכים שיהיו אכזריים לאויביהם".⁵ כותב השם משמואל: "מדת העזות אף שבעצם היא מדה רעה מאד... מכל מקום אם משתמש במדה זו בקדושה לעבודת השי"ת כגון החשמונאים וכיוצא בזה, הרי אמרו ז"ל גדולה עבירה לשמה...".⁶ כותב הראי"ה קוק: "... לא נוכל לצייר, כמה חשוך ושפל היה העולם מבלעדי האכזריות הזאת שלנו, כמו שלא נוכל לצייר כמה רע ונתעב היה לולא ההארה הטהורה של אור ה' ודרכיו, אשר הארנו עליו במהלכנו ההיסטוריים".⁷

פוסק הרמב"ם: "... עושין עמהם מלחמה והורגין כל הזכרים הגדולים ובוזזין כל ממונם וטפם... במלחמת הרשות...".⁸

למצוה להרוג את כל הזכרים הגדולים שני טעמים

חשש מפני נקמה הרלב"ג כותב: "ראוי לאדם, כשיפול בידו במלחמה מי שהוא תמיד לו ולעמו לקוץ מכאיב שלא יחמול עליו אך יבער אותו מן הארץ פן ימצא לו מקום אחר זה אם ימלט להשחית הוא ועמו לפי היכולת".⁹

הרתעה כותב הרלב"ג "והנה קצצו בהונות ידי אדני בזק ובהונות רגליו להפיל מורך על שאר מלכים שיראו מלהלחם בישראל...".¹⁰ פסוק מפורש בספר שמואל: "ואת העם אשר בה

¹ קהלת ג. וראה קהלת רבה שם: "עת להרוג בשעת מלחמה".

² ראה סעיפים רפז – רפח רצג. יציאה למלחמת רשות היא על פי גדרי הוראת שעה, ראה שו"ת משפט כהן קמד יג.

³ ראה סעיף רצב ובעיקר הערה 30.

⁴ רש"י דברים כ א וראה שם כ ג.

⁵ אברבנאל שמואל א טו כז. וראה ספר העיקרים ד כו שעל המלך להיות אכזרי לזרים. על מלך להיות אכזרי גם ביחסו לפושעים בתוך המדינה, ראה ספר שופטים ח יז; שם כ מח. וראה סעיף עט הערה 9; סעיף פז; סעיף שמז הערות 18 - 23. וראה בעל החינוך תקכו שהתורה רוצה להשריש בישראל את מדת הרחמנות ולפיכך מצוה לקרוא לשלום ולהקפיד רק משלוש רוחות. עצם המלחמה אינה אכזרית בעינינו, וראה סעיף רצו הערות 10 11.

⁶ שם משמואל תרע"ג ליל ו'.

⁷ מאמרי הראיה ב עמ' 508. וראה מו"נ ג כט.

⁸ רמב"ם מלכים ו ד. על שיטת הרמב"ם לגבי מלחמת שבעה העממים ומלחמת עמלק ראה סעיף שלא. הרמב"ם אינו מפרט את מי יש להרוג במלחמות שאינן נזכרות בדבריו, ויש מקום לומר שמלך חייב להרוג את כל הזכרים הגדולים וכו' רק במלחמות שהוא מפרט בפירוש. יש לעיין עד כמה נותנת התורה לפרנסים ולמפקדים שיקול דעת שלא לנהוג על פי הלכות מלחמה אם מבחינה מקצועית נראה להם שעדיף להלחם באופן שונה. וראה הצבא כהלכה א הערה 20; להלן הערות 34 51; סעיף שכה הערות 30 32. וראה סעיף קצח הערה 49, שיש הסוברים שמכיון שהצבא לא גייס מבני עשרים ועד בני ששים, היה למלחמת השחרור דין מלחמת רשות.

⁹ רלב"ג מלכים א אחרי פרק כב התועלת הלד.

הוציא וישם במגרה ובחרצי הברזל ובמגזרת הברזל", ומבאר רלבי"ג: "ששם העם אשר בה בזה המשפט שיש בו אכזריות... והנה היה רצונו בזה שייראו שאר האומות מלהלחם בישראל".¹¹ כותב הראי"ה קוק: "אי אפשר היה כלל, בשעה שהשכנים כולם היו זאבי ערב ממש, שרק ישראל לא ילחם, שאז היו מתקבצים ומכלים ח"ו את שאריתם, ואדרבא, הי' מוכרח מאד גם להפיל פחד על הפראים גם על ידי הנהגות אכזריות, רק עם צפיה להביא את האנושיות למה שהיא צריכה להיות אבל לא לדחוק את השעה".¹²

בעת מלחמה ראוי לפגוע גם באלו המסייעים ללוחמי האויב. אומרת מסכת סופרים: "תני ר' שמעון בן יוחאי, הכשר שבגויים בשעת מלחמה הרוג...".¹³ הרב ישראל פוסק: "... מכיון שלפי אומדנא המקובלת האוכלוסיה מעודדת בכל מיני אופנים את פעולת הכנופיות וזה ודאי עוזר להגברת ולהרחבת פעולותיהם בעתיד ונמצא שכל האוכלוסיה היא במקרה זה בתורת רודף שניתן להציל בנפשם".¹⁴

גם בשעת מלחמה אסור לפגוע באויב יתר על הנחוץ

- פוסק הרמב"ם: "אין קוצצים אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעים מהם אמת המים כדי שייבשו שנאמר: 'לא תשחית את עצה'".¹⁵
- פסוק מפורש בתורה: "ויצבאו על מדין כאשר צוה ה'...", ומבאר הספרי: "רבי נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו".¹⁶ כותב הרמב"ן: "מצוה... שנצטוונו כשנצור על עיר להניח אחת מן הרוחות בלי מצור, שאם ירצו לברוח יהיה להם דרך לנוס משם כי בזה נלמוד להתנהג בחמלה אפילו עם אויבנו בעת המלחמה".¹⁷ כותב הרדב"ז: "וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבותיה שלום".¹⁸
- אסור לפגוע במי שנכנע. כותב הרב דוד פרדו: "אם לא השלימו אלא מקצתם, ונלחמים עליה, אין הורגים אלא אותם שלא השלימו אבל אותם שהשלימו, אם מכירים אותם

¹⁰ רלבי"ג שפטים א ו. על הצורך בהרתעה ראה סעיפים רצב שלא.

¹¹ רלבי"ג שמואל ב יב לא.

¹² אגרות הראיה א פט. וראה סעיף רצו על ההתר לצאת למלחמת הרשות.

¹³ מסכת סופרים (היגר) טו ז. וראה תוס' בבלי ע"ז כו ב ד"ה לא מורידים; ש"ך שו"ע יו"ד קנח ס"ק א; סמ"ע חו"מ תכה ס"ק יח; תורה שלימה וראה מילואים יט.

¹⁴ שו"ת עמוד הימיני טז ג ה. וראה שם טז ה לב שאין התר לפגוע בילדים. וראה הרב שפירא, "מלחמה ומוסר", תחומין ד עמ' 182; הרב נריה גוטל, "לחימה בשטח רווי אוכלוסיה אזרחית", תחומין כג עמ' 18 – 42.

¹⁵ רמב"ם מלכים ו ח. וראה א"ת ערך בל תשחית; משפט המלחמה עמ' קכג; הצבא כהלכה פרק א ציון 22. וראה הרב אברהם שרמן, "עקרונות הלכתיים במוסר מלחמה", תחומין ט עמ' 234, שמותר לכרות אילנות מאכל לצורך מבצעי, וראה שם בעמ' 235 שיש להזהר מאד שלא להשחית שלא לצורך.

¹⁶ ספרי על במדבר לא ז.

¹⁷ ספר המצוות, נוספות עשין ה. וראה שם נימוק נוסף. וראה רמב"ם מלכים ו ז.

¹⁸ רדב"ז מלכים ו ז. וראה משך חכמה במדבר לא ז.

- ינצלו¹⁹. הרב וויינברג פוסק: " ... יש חילוק בין שאר לוי אומות ועמלק, דבשאר אומות אף לאחר שנכנסו למלחמה אם השלימו ונכנעו מקבלים אותם"²⁰.
- לדעת המהר"ל, מצוה להרוג את הזכרים במלחמת הרשות רק כאשר כובשים עיר ולא במלחמה שמחוץ לעיר.²¹ הרב סולובייציק פוסק: " ... דכשעורכים מלחמה, אין הורגים אלא את החיילים... ואת האזרחים אסור להרוג"²².
  - פסוק מפורש בתורה: "לא תחיה כל נשמה", ודורש הספרי: "בסייף"²³.
  - פסוק מפורש בתורה: "כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה..."²⁴, ודורש הספרי: "להלחם עליה – לא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתת תחלואים"²⁴.
  - פסוק מפורש בדברי הימים: "עשרת אלפים חיים שבו בני יהודה ויביאום לראש הסלע וישליכום מראש הסלע וכלם נבקעו"²⁵, ואומר המדרש: "באותה שעה אמר הקב"ה: לא גזרתי מיתה לבני נח אלא בחרב... מה אלו עושין כאן – יגלו"²⁶. ר' אברהם בן הרמב"ם נשאל: "ילמדנו רבנו מה פירוש שאמר על מלך מואב ויקח את בנו בכורו אשר ימלוך תחתיו ויעלה עולה על החומה ויהיה קצף גדול על ישראל. מה חטאו ישראל בזה כל כך שהיה עליהם הקצף?" ותשובתו בצדו: "אומרים שחטאם היה שלחצוהו כשגברו עליו והכריחוהו לכך והיתה חובה עליהם מאחר שהגבירם אלקים יתעלה עליו שלא ישכחו מדת הרחמים וישאירו לו איזה שארית"²⁷.
  - ראוי לקבור את מתי האויב.²⁸
  - אסור להחריב ערים כבושות. כותב הרב פרדו: " ... היא גופה קמ"ל, דלא שרי לצור ולהלחם על עיירות של נכרים אלא לתפשה להוסיף ולהחריב גבול ישראל... אבל לא להשחית להחריב העיירות, דהרי זה בבל תשחית..."²⁹.

¹⁹ ספרי עם פירוש ספרי דבי רב דברים פסקה ר.

²⁰ שו"ת שרידי אש ב עג. וראה העמק דבר דברים כ כ. לאור דברי הרמב"ם מלכים ו א אפשר להוסיף ולומר שאם התורה היתה מצוה כחיוב גמור לפגוע גם באזרחים עלול האויב להלחם ביתר מרץ, ואכמ"ל.

²¹ גור אריה על דברים כ א. וראה שו"ת בני בנים ג מ, שבמלחמה כנגד הבאים עלינו אין הוראה להרוג כל זכר.

²² נפש הרב עמי"ט. לדעתו, כוונת הרמב"ם הנזכר בהערה 8 היא שהורגים רק את הלוחמים. וכ"כ העמק דבר דברים כ יג. ראה מנ"ח מצוה תקכו (א): "ופשוט דטומטום ואנדרוגינוס אין הורגין כיון דהם ספק נשים".

²³ ספרי על דברים כ טו.

²⁴ ספרי על דברים טו י. והרמב"ם השמיט. וראה ספרי עם פירוש ספרי דבי רב דברים פסקה ר, שאסור להרעיב רק בשעה שקוראים לשלום, אך לאחר שיצאו למלחמה מותר להשתמש בכל האמצעים. וראה משפט הצבא בישראל טו א: "מותר ללחום עם האויב בכל האמצעים העומדים לרשותנו". הוא מביא ראיה מהספרי: "וצרת עליה אף להרעיבה אף להצמיאה אף להמיתה במיתת תחלואים". אולם לפנינו הגירסא בספרי היא הפוכה. אפילו לפי גירסתו יש לחלק בין אם הורגים בידיים בעת מלחמה באמצעים שונים או אם נותנים לאויב לסבול בשעת מצור ומאפשרים לו להחליט להכנע בכל עת שירצה.

²⁵ דברי הימים ב כה יב.

²⁶ פתיחתא לאיכ"ר א יד.

²⁷ שו"ת רבינו אברהם בן הרמב"ם תשובה לו. וראה הערה 64. על פי התורה לא מצאנו הוראה לנהוג באופן מדתי אך מצאנו הוראה שלא לנהוג באכזריות יתירה.

²⁸ ראה יחזקאל לט יג: "וקברו כל עם הארץ והיה להם לשם", וראה רש"י שם. בימי התנ"ך ואף לאחר מכן היה מאד מקובל שלא רק הורגים את חיילי האויב אלא גם מסירים את הקרקפת, מטילים בהם מומים וכד', ראה War Before Civilization עמ' 67; EB (2008), scalping.

²⁹ ראה ספרי עם פירוש ספרי דבי רב דברים פסקה רג.

- יש לנהוג בהגינות עם שבויים. אומר הנביא למלך ישראל: "ויאמר לא תכם האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה..."³⁰, ומבאר הרלב"ג: "האם תכה האנשים אשר תנהג בשבי בחרבך ובקשתך אין זה ראוי..."³⁰. כותב הרלב"ג: "שהוא ראוי שכאשר נפלו קצת אויבי האומה בידם שייטיבו להם כדי שיהיו בשלום עמהם בראותם שבעת נפלים בידם חמלו עליהם והיטיבו להם, וכל שכן שראוי לעשות זה בהיות אויבי האומה יותר חזקים מהם"³¹. הפני משה על הירושלמי מחדש: "אם יש בהן שבויים מז' עממין... מותר (להחיותם)"³². על אשת יפת תואר כותב הרמב"ם: "ואין למנעה מלהתאבל ולהתנוול ולבכות... כי לאבלים נחת בביתם... לפיכך חננתה התורה ואיפשרה לה זאת עד שתלאה מן הבכי והאבל"³³.
- בסיום המלחמה יש לנהוג בחכמה. מבאר הנצי"ב: "... דשאל היה מתגבר במלחמה והרשיע לעשות שמות בארץ אויביו, והי' מוכרח לעשות כן כדי שלא ישובו מיד להלחם, והוא משום שלא כבשם תחתיו... אבל דוד כשכבש לא עשה שמות כל כך, והוא משום שכבשה ושם בה נציבים שלו, ומשום הכי כתיב בדוד 'ויהיה דוד לכל דרכיו משכיל...'".³⁴ כותב המלבי"ם: "כי מה שהותר למלכי הארצות להרוג את אויביהם הוא רק בדרך מלחמה..."³⁵.

מהטעמים הבאים אסור לפגוע באויב יתר על הנחוץ³⁶

- טובת היחיד** כותב הרמב"ן: "... הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב. ועל כן הזהיר בו הכתוב, 'ונשמרת מכל דבר רע'".³⁷ כותב ספר החינוך: "... מדת הרחמנות היא מדה טובה וראוי לנו זרע הקדש להתנהג בה בכל ענינו, גם אם האויבים עובדי עכו"ם, למעלתנו לא מצד היותם הם ראויים לרחמים וחסדי".³⁸
- טובת המדינה** כותב הרלב"ג: "להודיע שאין ראוי להתנהג באכזריות. הלא תראה כי נחש העמוני לולי אכזריותו היה מושל על יושבי יביש גלעד שלא היה רוצה לכרות ברית עמהם כי אם בנקור להם כל עין ימין ומסבת אכזריותו אל שנפל עמו ביד ישראל והכו בהם מכה רבה".³⁹ כותב החיד"א בפירושו לספר יהושע: "ויהי כשמוע יבין מלך חצור' – שמועות רעות:

³⁰ רלב"ג על מלכים ב ו כב.

³¹ רלב"ג, מלכים ב סוף פרק יב התועלת הלי. וראה (המיוחס ל)רש"י דברי הימים ב כא ט ד"ה הסובב אליו: "... כי היה דרכם כשנוצחים במלחמה היו תופשים האנשים הגבורים ומביאים אותן עמהם שלא יתוספו על שונאיהם להיות לעזרה לאדום בני עמם". לפי דרכנו למדנו שלא הרגו גבורים אלו.

³² פני משה על ירושלמי סנהדרין ב ה. ק"ו לשבויים שאינם משבעת העמים. וראה הרב אברהם ישראל שריר, "אתיקה צבאית על פי ההלכה", תחומין כה, עמ' 433, שאסור להרוג שבויים מעיקר הדין ולא רק מצד חשש איבה וכד'.

³³ מו"נ ג מא. ראה ספרי על דברים כא יד שעל בית דין לפקח על כך שהחיללים לא יתעמרו באשת יפת תואר. וראה צפנת פענח שם שעל עבד עברי שנמכר לנכרי אין לבית דין הוראה דומה.

³⁴ הרחב דבר על העמק דבר דברים לג יא. על העמדת נציבים ראה רש"י דברי הימים ב כא ח.

³⁵ מלבי"ם מלכים ב ו כב. וראה הערה 30.

³⁶ ראה סעיפים רח רצג.

³⁷ פירוש הרמב"ן על התורה דברים כג י. וראה פירושו על שמות טו כה.

³⁸ ספר החינוך תקכו. וראה מעין זה רמב"ם עבדים ט ח; ספר החינוך רכט.

³⁹ רלב"ג שמואל א יב כד התועלת התשע עשרה.

אחת שלא החיו כל נשמה והשניה הבזיון שעשו למלכים בדריסת הרגל על צואריהם, נתפעלו מאד מהאכזריות והבזיון ונאספו יחד להלחם".⁴⁰

טובת האנושות כותב הנצי"ב: "... ובאשר יראי ה' אין להם שמחה על חורבן הישוב, אפילו של שונאיו..."⁴¹.

קידוש השם כותב הרמב"ם: "וכן דוד המלך עליו השלום נביא... ומצאנו אותו בעל אכזריות, אף על פי שלא שימש בה כי אם בעובדי גילולים ובהריגת הכופרים והיה רחמן לישראל, אבל בא בביאור בדברי הימים שהשם יתברך לא הרשה לבנות בית המקדש ולא היה ראוי בעיניו לזה לרוב מה שהרג".⁴²

בשום מקרה אין לפגוע במדינות אחרות, עמהן אין לנו מלחמה,⁴³ גם אם אזרחיהן אינם שומרים על מצוות בני נח.⁴⁴

"זו תורת משה לא תבטל",⁴⁵ אולם כיום על השלטון להקפיד על עקרונות המלחמה המקובלים במשפט הבינלאומי.⁴⁶ פוסק הרב חיים הירשענזאהן: "אסור לעבור על חוק האינטערנאציאנאליסטעט אשר נעשו בברית עמים איך להתנהג במלחמה, וח"ו להיות ישראל נחשבים בעיני העמים כפראים רוצחי נפש נגד חוקי האינטערנאציאנאליסטעט ונגד חוקי הציוויליזאציאן".⁴⁷ הרב ישראל פוסק שיש תוקף של דינא דמלכותא להסכמות העמים על פי אילו כללים נלחמים ובכלל זה להסכמה להגביל שימוש בסוגי נשק מסוימים.⁴⁸ הרב הענקין פוסק: "... להורות ולקבוע מדיניות להרוג גם את מי שאינו נלחם בנו אין לך גורם סכנה לכלל ישראל יותר מזה... ועוד שהוא חילול ה' בעיני האומות..."⁴⁹.

הפוסקים דנים על תוקף כמה מן ההוראות הנוגעות למלחמה בימינו

- איסור השחתת אילנות מאכל בעינו עומד.⁵⁰
- יש סוברים שגם בימינו יש להקיף עיר נצורה רק משלש רוחות.⁵¹

⁴⁰ חומת אנך על יהושע יא.

⁴¹ הרחב דבר דברים לג יא א.

⁴² משנה עם פירוש הרמב"ם, הקדמה לפרקי אבות פ"ז. וראה ראב"ע פירוש הארוך לשמות כא כא.

⁴³ ראה מו"נ ג נ: "... לפיכך באר הכתוב שבטיהם ואמר כי אלה אשר אתם רואים אותם היום בשעיר ומלכות עמלק אינם כולם בני עמלק אלא הם בני פלוני ובני פלוני... כל זה צדק מלפני ה' כדי שלא יהרג שבט בכלל שבט אחר, כי הגזרה לא היתה אלא על זרע עמלק בלבד". וראה ספרי דבי רב על דברים כא י – יא, שבשעה שכוּבשים את שבעה העממים, אין לפגוע באלו שאינם משבעת העממים. הערת הרב נבנצל: "זה מדין לא תרצח".

⁴⁴ ראה סעיף רפז הערה 33.

⁴⁵ ראה סעיף עג.

⁴⁶ ראה סעיף רפט. וראה הערה 53.

⁴⁷ אלה דברי הברית א ו א.

⁴⁸ ראה שו"ת עמוד הימיני טז ה טו. וראה משפט הצבא בישראל טו הערה על סעיף ב שמותר להשתמש בכל סוגי הנשק ללא הגבלה: "חושב אני שגם מצד הסברא אפשר להתיר השימוש באמצעים הנ"ל כי איך יתכן שאם האויב ישתמש נגדו בכל אותם האמצעים ובשבילנו יהיו אסור?"

⁴⁹ שו"ת בני בנימין ג סימן מ. ראה סעיפים רצד – רצו.

⁵⁰ ראה הצבא כהלכה פרק א ה 8.

- הרב גורן פוסק: "אין בזה שום עילה או אסמכתא או היתר כלשהוא להרוג אפילו בשעת מלחמה מי שאינו נלחם בפועל נגדנו".⁵²
- אין דין אשת יפת תואר.⁵³
- אסור להשתמש באמצעים האסורים על פי המשפט הבינלאומי. כותב הסטייפלר: "והדעת נותן שחלילה וחלילה שישתמשו הלוחמים באטום אשר בלא ספק כל שצד אחד יעשה, ישולם מצד השני כהנה וכהנה וכל אחד מפרד לעורו..."⁵⁴
- פוסק הרב אורטנר: "אויבים שאנו הרגנו במלחמה חייבים לקבור לכולי עלמא".⁵⁵
- פוסק הרב זילברשטיין: "מנהג היהודים מקדמא דנא הוא לקיים מה שנאמר 'ובביזה לא שלחו את ידם' כי אין מטרת עם ישראל להתעשר מאויבנו... מלחמות לא נועדו לביזה..."⁵⁶
- יש לנהוג בהגינות עם שבויים. על מתן טיפול רפואי למחבל שניסה להתאבד בטרם הועמד לדין כותב הרב זילברשטיין: "... הורה מו"ח שליט"א, שהיות וקיים חשש של איבה, שיאמרו אומות העולם, שישראל אינם מטפלים באויביהם כראוי, ואף יאמרו שעודדו אותם להתאבד, וממילא יאמרו שעם ישראל אינם מתנהגים בכללי הנהגות אומות העולם. ואולי יש בזה חילול ה', וגם הם כלפי יהודים לא יתנהגו כדין, ויסכנו חיי יהודים הנתונים בידיהם, באופן כזה מותר להגיש להם עזרה נפשית".⁵⁷

מהרה יתגשם חזון הנביא: "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".⁵⁸ ומובטחים אנו שלעתיד הקב"ה ינהיג את אומות העולם בנחת.⁵⁹ כותב הראי"ה קוק: "עזבנו את הפוליטיקה העולמית... עד אשר תבוא עת מאושרה, שיהיה אפשר לנהל ממלכה בלא רשעה וברבריות".⁶⁰

⁵¹ משיב מלחמה ג שער ה' בענין המצור על בירות. וראה הרב שאול ישראלי, "מצור ביירות לאור ההלכה", תחומין ד עמ' 25 – 36, ועוד מאמרים באותו קובץ. וראה הצבא כהלכה עמ' יא: "אין חובה לאפשר לאנשי העיר להמלט". וראה שו"ת דבר יהושע ב ככו, שחוקר האם האיסור להקיף מארבעה צדדים נוהג גם בזמן שלא הורגים את האויב.

⁵² משיב מלחמה א שער א עמ' יד. הערת בני הרב טוביה שלמה: יתכן שהרב גורן אינו אוסר לפגוע באוכלוסיה אזרחית המסייעת לחיילי האויב.

⁵³ ראה הצבא כהלכה עמ' יד ציון 24 בשם הרב נבנצל: "לענין יפת תואר ולעוד ענינים, ראוי לעני"ד לחוש לדעה שאין כיום גדר מלחמה אלא גדר פקו"נ בלבד". על שתי האפשרויות שכותב הרב נבנצל ראה סעיף קצח הערות 47 49. וראה הצבא כהלכה א ו ציון 24, הכותב אגב דיון על אשת יפת תואר, שיש תוקף לפקודות הצבא האוסרות כל מגע עם אוכלוסיה אזרחית.

⁵⁴ קריינא דאגרתא ב רמ. וראה צניף מלוכה עמ' 189 הערה 2: "וידוע כי שתי הפצצות האטומיות שהוטלו ביפן... עם כל הטרגיות שבמעשה – הן שסיימו את מלחמת העולם השנייה, ומעשה חמור חד פעמי זה הוא שהציל מליונים חיילים ואזרחים ממות ומהרס". וראה חידוש הציונות עמ' 111: "יש צידוק ערכי חשוב לקיום דימוי של יכולת גרעינית רבה בידי ישראל, כהרתעה וככלי פעולה בדלית ברירה נגד שואה נוספת". וראה שם עמ' 65: "לו היתה קיימת ב 1938 מדינה יהודית... המצוידת בנשק גרעיני, ניתן גם ניתן היה למנוע את השואה...".

⁵⁵ הרב נתן אורטנר, "קבורת חללי אויב", תחומין ד עמ' 107.

⁵⁶ עלינו לשבח שמות שו"ת לב. וראה שם על יוצאים מן הכלל. וראה סעיף רפז.

⁵⁷ שיעורי תורה לרופאים רצ. וראה שו"ת מלומדי מלחמה סימן מג. וראה סעיף שכ וסעיף רט.

⁵⁸ ישעיה ב ד.

⁵⁹ ראה בבלי מכות יא א.

*

במשך דורות רבים היה מקובל לנהוג בעת מלחמה באכזריות רבה⁶¹ אך במשך הזמן חלו שיפורים מוסריים רבים בקרב אומות העולם.⁶² בנוסף לכך, הסכימו אומות העולם שיש להקטין ככל האפשר את נזקי המלחמות, וכי לחימה אנושית הוגנת אינה סותרת את האינטרסים האמיתיים, ואף עשויה לתמוך בהם.⁶³ ארגונים בינלאומיים טוענים שגם בעת מלחמה צודקת יש להקפיד על תגובה מידתית,⁶⁴ אין לפגוע באזרחים,⁶⁵ ואף יש להתחשב בשימור הסביבה.⁶⁶ יש מי שכתב שמטרת המלחמה צריכה להביא לידי שלום צודק ולפיכך יש להשתמש בעת המלחמה באמצעים שאינם פוגעים באפשרות של שלום בעתיד, ואף אינם גורמים לביזוי האדם.⁶⁷

בין האומות בימינו אין הסכמה בשאלה באילו תנאים ונסיבות מותר לפגוע, למרות, הכל באוכלוסיה אזרחית, והאם ניתן להצדיק, ובאילו נימוקים, את הפצצת דרזדן (Dresden) על ידי הבריטים, את הפצצות האטומיות שהוטלו על יפן, וכן מקרים אחרים שבהם פעלו במכוון כנגד אזרחים.⁶⁸

⁶⁰ אורות, המלחמה ג.

⁶¹ ראה מלכים ב ח יב: " ... ויאמר פי דעתי את אשר תעשה לבני ישראל רעה מבצריהם תשלח באש ובחרריהם בקרב תהרג ועלליהם תרשש וקרתיהם תבקע". וראה ישעיה יג ט, וכיו"ב זכריה יד יב. במצבת מישע מתפאר מלך מואב: "ויאמר לי כמוש: לך אחוז את נבו מישאל. ואהלך בלילה ואלחם בה מבקוע השחר עד הצהרים ואחז בה. ואהרוג את כולם שבעת אלפים גברים וגרים ונשים וגרות ושפחות, כי לעשתר כמוש החרמתיה". וראה בבלי וראה גיטין נז א: "גדע בחרי אף כל קרן ישראל... אלו שמונים אלף קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוה, והרגו בה אנשים ונשים וטף, עד שהלך דמן ונפל לים הגדול". וראה בבלי סנהדרין יד א: "... עיר שסומכים בה תיחרב". וראה EB (2008), genocide, War Before Civilization; EB (2008), war, law of, Roots of international law of war, Law by treaty קדם ששי בהרחבה. וראה EB (2008), war, law of, קדם רק הלוחמים עצמם הם שקבעו את מגבלות המלחמה, וגם הגבלות אלו נבעו מצרכים צבאיים יותר מאשר מהאמונה שזה דבר פסול לתקוף אזרחים או להרוג שבויי מלחמה, שלא לדבר על כך שאיש לא ראה דברים אלו כבלתי חוקיים". ראה הנסיך פרק חמישי.

⁶² ראה סעיפים רח ש.

⁶³ ראה מלחמה ואסטרטגיה עמ' 89 בשם מונטסקייה (Baron de Montesquieu): "האומות השונות צריכות לעשות ביניהן בזמן שלום את הטוב ביותר שבגדר האפשר, ובמלחמה את הרע במיעוטו, מבלי לפגוע באינטרסים האמיתיים שלהן".

⁶⁴ ראה International Law עמ' 709. ראוי להעיר כי מלחמה מיועדת, בין השאר, לגרום לצד השני לפעול בכפיפות לחוק הבינלאומי, ומטרה זו אינה תואמת בהכרח את הדרישה לנהוג במידתיות, ראה שם עמודים 1066 1020 1032. וראה לעיל הערה 27.

⁶⁵ ראה A Philosophy of International Law עמ' 62 – 63 וכן מלחמה ואסטרטגיה עמ' 82 – 84. וראה ערוך השלחן אבהע"ז קמא קסח.

⁶⁶ ראה International Law עמ' 708 שיש להתחשב בשיקול זה בעיקר כשמשתמשים בנשק גרעיני.

⁶⁷ ראה A Theory of Justice פרק 58.

⁶⁸ ראה W. S. Quinn, Morality and Action pp. 175 - 193. יש להבחין בין פעולת טרור שנועדה לפגוע באזרחים מתוך רצון להרתיע את המנהיגים ובין פעולה שנועדה לפגוע במתקנים של האויב אך אין מנוס מלפגוע אגב כך גם באזרחים. וראה The laws of peoples 14.3 הקובע שבנסיבות מיוחדות וקשות ניתן להצדיק זאת. וראה International Law עמ' 1020, שלפי החלטת בית המשפט הבינלאומי אין איסור להחזיק בנשק גרעיני, כל עוד אין חשש שישמשו בו בניגוד לעקרונות האו"ם. וראה שם עמ' 1031, שגם על פי עקרון המדתיים יש

בשנת תרכ"ד התקבלה האמנה הבינלאומית הראשונה הנוגעת להתנהלות בעת מלחמה, אמנת ג'נבה הראשונה שנועדה לשיפור הטיפול בפצועים.⁶⁹ מאז התפתח מאד המשפט ההומניטרי הבינלאומי ונתקבלו אמנות רבות העוסקות בכללי ההתנהלות הראויה בין צבאות ובין מדינות בעת מלחמה ואחריה.⁷⁰

המשפט הבינלאומי ההומניטרי מבחין כיום בין שלושה סוגי פשעי מלחמה, ואחד מהם הוא רצח, הגליה או הזנחת אוכלוסיה אזרחית.⁷¹ אמנות בינלאומיות קובעות הגבלות שונות על הכוחות הלוחמים.⁷² כותב פרופ' דינשטיין: "זכויות אדם של לוחמים חוקיים הן שתיים: (א) הזכות למעמד של שבוי מלחמה... שורה שלימה של תת זכויות ספציפיות - המתיחסות לשמירת החיים, הבריאות כבוד האדם וגומר - מפורטות בשלושת הסכמי ג'נבה הראשונים. (ב) הזכות לא להוות מטרה לנשק בקטריולוגי או כימי, רעל וכן סוגים מסויימים של כדורים (כגון כדורי 'דום דום')".⁷³ כמו כן הן מטילות הגבלות על פגיעה באוכלוסיה אזרחית.⁷⁴ על פי המשפט הבינלאומי יש לאסור ביזת רכוש ציבורי או פרטי, והריסת ערים וכפרים שאינה מוצדקת על ידי צורך צבאי.⁷⁵

בחוקות בדרך כלל אין התייחסות לנוהל המלחמות אם כי בחוקות רבות נזכרת המחויבות לציית לעקרונות המשפט הבינלאומי.⁷⁶ בכמה מדינות קיימת הוראה חוקתית בענין נשק גרעיני.⁷⁷

מצבים שבהם מותר להשתמש בנשק גרעיני להגנה עצמית. וראה A Philosophy of International Law עמ' 44. על העקרונות שיש לנהוג בעת מלחמה במדיתיות ראה (2008), war, law of, Commencing hostilities, EB Legally defining war, Self-defense.

Amelioration of the Condition of the Wounded on the Field of Battle (Red Cross Convention); August 22, 1864 ⁶⁹

ראה International Law עמ' 1054 – 1056. ⁷⁰

ראה The Nuremberg and Tokyo trials, EB (2008), war crime, The Nuremberg and Tokyo trials ⁷¹ והאחרים ראה בסעיף הבא.

בעיקר אמנת ג'נבה ראה כתבי אמנה 30. ⁷²

ההח"מ 844. ⁷³

על פי אמנת ג'נבה הרביעית סעיף 23 אין איסור לערוך מצור הפוגע גם באוכלוסיה אזרחית, ובלבד שתאפשר אספקת תרופות וציוד רפואי לאוכלוסיה האזרחית וכן כל הנחוץ לקיום טקסים דתיים. כמו כן יש לאפשר אספקת אוכל, ביגוד ותרופות לנשים בהריון ולילדים למטה מגיל חמש עשרה. בתנאים מסויימים ניתן גם למנוע אספקת צרכים חיוניים אלו. אין איסור על הרעבת אוכלוסיה מבוגרת, על מניעת אספקת מים, חשמל, נפט וכד'. יש להעיר, כי בדיון על מעמד האזרחים בשעת מלחמה אין המשפט הבינלאומי מבחין בין אוכלוסיה שמנהיגיה מכריזים על מלחמה והאוכלוסיה חסרת אוניס, ובין אוכלוסיה שלאורך זמן תומכת במודע במנהיגים ובמלחמה. הבחנה זו מתבקשת לאור דברי רולס, The Law of Peoples, סעיף 14.1.

וראה מלחמה ואסטרטגיה עמ' 84: "מדוע חייל הממלא תפקידו מכח פקודה וכפייה ואינו תומך במלחמה, ייחשב מטרה חוקית ואילו אזרח שהוא תומך נלהב במלחמה יהנה מחסינות!" וראה מש"כ רולס בענין זה שם, ומדבריו משמע שמותר לפגוע באוכלוסיה אזרחית שטרוריסטים מנצלים אותה לצורך התקפותיהם. וראה מלחמה ואסטרטגיה שם: "הצורך להבחין בין אזרחים לאנשי גרילה הוה מעמסה מכבידה ובלתי אפשרית על הלוחמים נגד גרילה, ולכן רבו המקרים של חריגה ממנה, בטענה שלפעמים גם היתה נכונה, שהאזרחים אינם אלא לוחמים מוסווים, או שהם מסייעים לגרילה".

ראה ההח"מ 816. ⁷⁵

ראה סעיף רפט. ⁷⁶

ראה ICL חוקת בלרוס 18 (2) הקובעת שעל המדינה לעשות מאמץ שלא יהא נשק גרעיני (רוסי) על אדמתה. ⁷⁷

שלא. שבעת העממים ועמלק**שבעת העממים**

פסוק מפורש בתורה: "רק מערי העמים האלה אשר ה' אלוקיך נתן לך נחלה לא תחיה כל נשמה"¹, ופוסק הרמב"ם: "מצות עשה להחרים שבעה עממין... וכל שבא לידו אחד מהם ולא הרגו עובר בלא תעשה שנאמר: 'לא תחיה כל נשמה' וכבר אבד זכרם"².

בכיבושי יהושע מציין הכתוב: "ויחרמו את כל אשר בעיר מאיש ועד אשה מנער ועד זקן ועד שור ושה וחמור לפי חרב"³. "... ויכו אותם עד בלתי השאיר לו שריד ופליט"⁴. "... ויכה לפי חרב... ואת כל הנפש אשר בה לא השאיר שריד..."⁵, ועוד ועוד.⁶

לצווי "לא תחיה כל נשמה" שלושה נימוקים עיקריים⁷

- מפורש בתורה: "והורשתם את הארץ וישבתם בה", ומפרש רש"י: "והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה תוכלו להתקיים בה ואם לאו - לא תוכלו להתקיים בה"⁸.
- כותב הרמב"ם במורה: "אל תחשוב כי זו אכזריות או שאיפת נקמה, אלא היא פעולה שמחייבת אותה המחשבה האנושית, לסלק כל מי שסטה מדרכי הצדק, ולפנות כל המעצורים המעכבים מלהגיע אל השלמות שהיא השגתו יתעלה"⁹.
- כותב הרמב"ם בספר המצוות: "כי טעם הדבר כדי שלא נלמד מכפירתם. ורבים הם הכתובים המזרזים ומחזקים על הריגתם"¹⁰. כותב הרב ישראלי: "יחס זה שהתורה דרשה כלפי יושבי הארץ בזמן הכיבוש לא נבע כלל מהיחס הבלתי נסבל לזרים, ואין זה אלא אחד מסעיפי המלחמה בעבודה זרה. תביעה בלתי פשרנית המתגלה במצוה זו קיימת בצורה לא פחות חריפה גם כלפי ישראל עצמם, ביחס למסית ומדיח ועיר הנדחת"¹¹.

עמלק

פוסק הרמב"ם: "מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר 'תמחה את זכר עמלק', ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו, שנאמר 'זכור את אשר עשה לך עמלק'"¹². מוסיף הרמב"ן: "כי כל מלך בישראל חייב להלחם בהם עד שימחו"¹³.

¹ דברים כ טו.

² רמב"ם מלכים ה ד. וראה שם מלכים ו ד; משפט המלחמה פרק ג. וראה ספר החינוך מצוה תכה.

³ יהושע ו כא.

⁴ יהושע ח כב.

⁵ יהושע י כח.

⁶ ראה יהושע י ל; יהושע י לב; יהושע י לג; יהושע י לה; יהושע י לז; יהושע י לט; יהושע י מ; יהושע יא יא;

יהושע יא יד.

⁷ ראה סעיף של.

⁸ רש"י על במדבר לג נג.

⁹ מו"נ א נד. וראה מו"נ א לו.

¹⁰ ספר המצוות מצוה קפז. וראה ספר החינוך תכה תסד.

¹¹ הרבנות והמדינה עמ' 320.

¹² רמב"ם מלכים ה ה. וראה משפט המלחמה פרק ב; הרב יעקב מדן, "עמלק", דרך האבות עמ' 317 – 396.

¹³ פירוש הרמב"ן על התורה שמות יז טז.

מהטעמים הבאים מצוה למחות את זכר עמלק

דין רודף אומר הילקוט: "אמר הקב"ה: גלוי וצפוי לפני שהמן עתיד לגזור להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן. לפיכך 'והמתה מאיש ועד אשה כי מחה אמחה את זכר עמלק'".¹⁴ הרד"ק מבאר: "והחמלה על הרשעים אכזריות כי ידוע כי סופם לעשותך מלחמה, וכן שאול שחמל על אגג חרה בו אף ה'".¹⁵ כותב הרב הרצוג: "סבורני שהעמלקים קיבלו על עצמם שבועת עולמים, עליהם ועל זרעם, להשמיד את כל עם ישראל".¹⁶

חשש מפני נקמה כותב רבינו בחיי: "... במלחמת מצוה שהקב"ה צונו בכך... נצטוינו לעקור את הכל, הנשים והטף... שהרי בודאי יהיו אוחזין דרכי האבות לעשות כל תועבת ה' אשר שנה וילמדו ישראל מהם... וא"כ אלו הנחננים חיים, הלא חיייהם סבה לנזק גדול מאד יותר מנזק ההרגה, וקרוב הוא אצל השכל שיעשה האדם נזק מועט כדי לדחות נזק גדול...".¹⁷

הרתעה¹⁸ אומרת המכילתא: "ילמדו כל אדם דרך ארץ מעמלק שבה להזיק את ישראל ואבדו הקב"ה מחיי עולם הזה ומחיי עולם... וכן כל אומה ומלכות שבה להזיק את ישראל בו בדין דנ"י".¹⁹ כותב הרמב"ם: "כי כשם שעונשים את הפרט כך ראוי לענוש את השבט האחד או האומה האחת, כדי להרתיע כל השבטים ולא יעזרו זה את זה על השחיתות... ולפיכך עמלק אשר קדם למלחמה נצטוינו להשמידו בחרב".²⁰ פסוק מפורש בספר שמואל: "וישסף שמואל את אגג", ומבאר הרלב"ג: "לתת יראה לנשארם שלא ילחמו עם ישראל".²¹

חוצפה כלפי שמיא כותב הרמב"ן: "וטעם העונש שנענש עמלק יותר מכל העמים בעבור כי כל העמים שמעו וירגזו... מפני פחד ה' ומהדר גאונו ועמלק בא ממרחק כמתגבר על השם".²² כותב ערוך השלחן: "דוודאי כל הלוחמים לטובת עצמם לכבוש מדינות זהו דרך העולם... וזה שאמרה תורה: 'זכור את אשר עשה לך עמלק...' כלומר, ולא היתה כוונתו ליטול מהם מדינות... אלא כל כוונתו הרעה להחליש כח הנסים ונפלאות מיציאת מצרים...".²³ עמלק נודע בעיסוקיו הבלתי פוסקים בכשפים.²⁴

מדה כנגד מדה הרב שכטר מצטט מפי הרב סולובייצ'יק: "הם היו הראשונים שהציעו שיטה אנטישמית שכזו, לערוך מלחמה נגד כלל ישראל ולהרוג בנו גם הטף וגם הנשים, וזה לא היה כנוהג שבועות, שמעולם לא הרגו אזרחים ורק הרגו הזכרים הגדולים, ולפיכך

¹⁴ יל"ש ב התקלב. וראה פירוש הרלב"ג סוף שמואל א' התועלת השמיני.

¹⁵ רד"ק מלכים א כ לה.

¹⁶ תחוקה לישראל על פי התורה א עמ' 107 בהערה. וראה שו"ת משנה הלכות ז פא: "א"כ במחיית עמלק נמי שנצטוינו מפני שנפלו עלינו והם סכנה לנו אין לברך". וראה שו"ת אבני נזר או"ח תקח – תקט שמבין שאין כעת כל סכנה מעמלק.

¹⁷ רבינו בחיי דברים כ י. וראה שם משמואל תצוה וזכור תרע"ח ד"ה ולפי האמור. וראה סעיף שמו הערה 14.

¹⁸ ראה סעיפים רצב של.

¹⁹ מכילתא על שמות יז יד.

²⁰ מו"נ ג מא. וראה רש"י על התורה שמות יז יד. וראה רש"י על במדבר כד כ: "הוא קדם את כלם להלחם בישראל... ואחריתו ליאבד בידם, שנאמר תמחה את זכר עמלק".

²¹ רלב"ג שמואל א טו לג.

²² פירוש הרמב"ן על התורה שמות יז טז.

²³ ערוה"ש העתיד מלכים עא ד.

²⁴ ראה רש"י על שמות יז ט; רש"י על שמואל א טו ג.

מאחר שזו היתה היחודיות של עמלק, כשציוותה לנו התורה לערוך מלחמה נגדם בכה"ג ציוותה, כדוגמת אותה המלחמה שערכו הם - שגם אנחנו נהרוג גם הטף וגם הנשים".²⁵

מחיית זכר העבירה²⁶ הרב שכטר מצטט מפי הרב סולובייצ'יק: "מחיית עמלק שנצטוונו עליה בתורה אינה ענין של שנהא גזעית, אלא עקירתה של אומה המגלמת את הרע שאין לו תקנה אלא בהפסק גמור, במחיקה מוחלטת".²⁷

גם בעת מלחמה עם עמלק אין התר לפגוע בו יותר ממה שהתורה והחוקים מתירים.²⁸ בין השאר אין יוצאים להלחם בעמלק מבלי לקרוא לו תחילה לשלום.²⁹ בעת המלחמה אסור להתאכזר לעמלק. פסוק מפורש בתורה: "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב", ומבארת המכילתא: "לפי חרב, רבי יהושע אומר לא נוולם אלא דנם ברחמים".³⁰

עמלקים רשאים להתגיייר,³¹ ולדעת החמדת ישראל די בכך שהם מקבלים על עצמם לקיים שבע מצוות בני נח.³²

"זאת תורת משה לא תבטלי" -³³ אך כיום אין מצוה להלחם כנגד שבע האומות וכנגד עמלק שכן עמים אלו כלו מן העולם.³⁴ בנוסף לכך, מצוות מחיית עמלק צריכה להתבצע על ידי מלך.³⁵

כמה מן האחרונים כתבו בשם הגר"ח: "כל עם שהולך בשיטת עמלק להשמיד את עם ישראל ולאבדם הם עמלקים... לפיכך הגרמנים הארורים וערבים שרוצים לאבד ישראל ולהשליכם לים - הם בבחינת עמלק".³⁶ אולם נראה שאין כוונתו לומר שהלכה למעשה יש לנהוג עמם כבדין

²⁵ נפש הרב עמי' צ. וראה סעיף רפט הערה 28.

²⁶ ראה רש"י דברים כה יט ד"ה תמחה את זכר עמלק: "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה', שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה". וראה סעיף רחצ.

²⁷ על התשובה עמי' 173.

²⁸ וראה תנא דבי אליהו רבה (איש שלום) יא: "מעשה בהגמון אחד ור' יהודה הנשיא שהיו אוכלין ושותין, וכשהיטיבו את ליבם אמר לו אותו הגמון לר' יהודה הנשיא, אנו רחמנים יותר מכם, כשניתן לכם רשות על אדום להכריתה לא שיירתם בתוכה אלא מעוברת בלבד, שנאמר 'כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום', שתק ר' יהודה הנשיא ולא אמר לו דבר...".

²⁹ ראה סעיף רצג.

³⁰ מכילתא על שמות יז ג.

³¹ ראה רמב"ם מלכים ו ד. הרמב"ם השמיט את דברי המכילתא סוף פרשת בשלח שלפיה אין מקבלים גרים מעמלק ראה רמב"ם מהדורת פרנקל על מלכים ה ה, במפתח.

³² ראה חמדת ישראל מפתחות והוספות לחלק א השמטה למצוה קפז דף ג ב. הערת הרב נבנצל: "כן נ' בהלכה הנ"ל".

³³ ראה סעיף עג הערה 3.

³⁴ ראה ספר המצוות עשין קפז: "שבעת העממין כבר כלו". סברה זו על עמלק ראה מנחת חינוך מצוה תרד (א) [ה]. הערת הרב נבנצל: "כבר כתב הרמב"ם בסוף פיי"ב מהל' איסוי ביא' שכבר אבד זכרם של בני אדום, ועמלק הוא מזרע אדום. אי"כ כבר נמחו, כדכתיב (דה"י א' ד' מ"ג) 'ויכו את שארית הפליטה לעמלק' והרמב"ם לא הוצרך להביא זה, כי כתב בהקדמתו דאינו צריך להביא מה שבתורה שבכתב". וראה משיב מלחמה סימן א, עמי' יד, ומשמע מדבריו שם כאילו מצוות אלו עדיין בנות ביצוע וצ"ע.

³⁵ ראה ספרי על דברים יב י. כך משמע מרש"י בבלי סנהדרין כ ב ד"ה שלוש מצוות. על חילוקי דעות בענין זה ראה בירור הלכה סנהדרין דף כ ב ציון ח.

³⁶ קול צופיך עמי' קעז. וראה דברי השקפה לגר"ד עמי' 183.

עמלק לדורי דורות לכל דבר. הרב שכטר כותב בשם הרב סולובייצ'יק שלגרמניה יש דין עמלק לענין זה שאסור לקבל מהם פיצויים.³⁷

חלוקות הדעות באשר למצות מחית עמלק בימות המשיח. לדעת ספר החינוך מצות מחית עמלק כבר נתבצעה וממילא לא יהיו עמלקים בימות המשיח.³⁸ לדעת הנצי"ב תהיה בעתיד מצוה למחות את עמלק רק אם תהא לו מלוכה.³⁹ לעומתם, כותב ההגהות מימוניות: "מצוה זו אינה נוהגת עד ימות המשיח לאחר כיבוש הארץ".⁴⁰ וכיצד נדע לשיטתו מי הוא צאצא העמלקים? כותב הרב עובדיה יוסף: "כיון שאם יבא אליהו ויאמר האיש הזה מזרע עמלק הוא, מצוה להרגו ולאבדו מן העולם, חשיב שפיר מצוה הנוהגת לדורות".⁴¹ מסתבר שהדברים אמורים גם בנוגע לשבעת העממים.

*

המשפט הבינלאומי ההומניטרי אוסר לחלוטין לנהל מלחמה המתבצעת בכונה להשמיד כליל או חלקית⁴² קבוצה לאומית, אתנית, גזעית או דתית,⁴³ וראה בה פשע נגד האנושות.⁴⁴

³⁷ ראה נפש הרב עמי' פז. וראה דרש משה על סוף פרשת כי תצא. וראה שו"ת תשובות והנהגות ג רפח שמביא בשם הגר"ח שהמצוה למחות את עמלק בכל דור הכונה להלחם בכופרים הנלחמים נגד ה'. הערת הרב נבנצל: "ח"ו, אין זה אלא בדרך דרוש, אבל המצוה האמתית היא רק במתיחס בן אחר בן עד עמלק".

³⁸ ראה ספר החינוך תכה. כך גם משמע מדברי הרמב"ם, ספר המצוות עשה קפז.

³⁹ העמק דבר דברים כה יט. וראה עמק הנצי"ב על הספרי דברים יב י, שמותר לבנות את בית המקדש גם אם עדיין עמלק לא נמחה לגמרי. כך משמע גם מדברי החינוך תכה.

⁴⁰ הגהות מימוניות על הרמב"ם מלכים ה ס"ק א, וראה סמ"ג ל"ת רכו וכן המבי"ט בהקדמה לקרית ספר ז.

⁴¹ שו"ת יביע אומר ח או"ח נד יח. וראה מועדים וזמנים ב קסב: "בביאת משיח צדקנו... ונדע אז העמלקים כולם בעולם מי ואיפוא הם, נוכל לצאת במלחמה נגדם לאבדם בכל מקום שהם". וראה גם שם קסג קסד וכן ו צט. ויש לעיין בדבריהם שהרי לשיטת הרמב"ם ביד כל עמלקי להתגייר ואף לקבל על עצמו מצוות בני נח, ובעתיד הלא כל אומות העולם יכירו בה' וממילא לא יהא כל צורך להרוג את עמלק, וכ"ז עדיין צ"ע. הערת הרב נבנצל: "אולי לא כלם יקבלו עול מלכות שמים, עי' ישע"י ס"ב".

⁴² מלחמה ואסטרטגיה עמי' 127. וראה שם חלק שני, אסטרטגיה פרק ה העוסק במלחמה מוחלטת ובמלחמה טוטלית.

⁴³ ראה EB (2008), war crime, The Nuremberg and Tokyo trials.

⁴⁴ האמנה הראשונה שקיבל האו"ם בתחום זכויות האדם היתה האמנה למניעת פשע של רצח עם ולהענשת מבצעיו, שהתקבלה כבר בשנת תש"ז. שני סוגי הפשעים האחרים הם א. פשעים נגד השלום הכוללים יציאה למלחמה שאינה מלחמת מגן, ראה סעיף רצו. ב. פשעי מלחמה כוללים פגיעה באוכלוסיה אזרחית תחת שלטון כובש, ראה סעיף של, ראה ההח"מ 816. וראה חידוש הציונות עמי' 258. על זכות עמים לקיום ראה סעיף רפז.